

A R T E S A D E L L E I D A

LA FEMOSA

REVISTA D' OPINIÓ I D' INFORMACIÓ LOCAL
num.132-febrer 1992

FESTA DE SANT ANTONI " OLLA BAREJADA "

PÒRTIC

El dijous dia 30 del propassat mes de gener va morir als seus 95 anys en Martí Penella i Besora. Aprofitant aquesta avinentesa, aquest Consell de Redacció, ha cregut oportú (sempre va bé de fer una mica de memòria) tornar a publicar en aquest número una entrevista feta al Martí Penella que LA FEMOSA ja va publicar al número 53, corresponent al mes d'abril del 1984. Creiem que val la pena de llegir-la (o de rellegir-la els que ho van fer al seu dia), perquè les coses que s'expliquen de viva veu, tal com ho fa ell, resulten més colpidores.

D'homes com "lo Martí", sortosament a Artesa, n'hem tingut sempre, però ell, per unes circumstàncies totalment excepcionals i segurament que irrepetibles (que Déu ens escolti) es va veure empès a destacar-se de la resta dels al-

tres artesencs en ser elegit alcalde d'Artesa en uns moments gens favorables per exercir aquest càrrec. Tot i així, pel seu tarannà honest, tranquil i pacífic (causes per les quals va merèixer el respecte dels uns i dels altres) li van permetre sortir airós de situacions molt compromeses i delicades.

El mèrit del Penella no va ser cap altre sinó el de les mateixes circumstàncies, del seu comportament exemplar i del seu sentit del deure. En aquells moments tan tensos, quan tothom estava convençut que la Guerra ja estava definitivament perduda, li hauria estat molt fàcil de desentendre's de totes les responsabilitats del seu càrrec i marxar del poble (com ho havien fet d'altres de vora seu), però no, el Martí Penella no es va moure; va ser conseqüent i per això, amb la

seva presència va ajudar a contenir la calma a Artesa. Vet-ho aquí el seu mèrit. Ell, i segurament sense proposar-s'ho, va fer possible que l'arribada dels "nacionals" fos sense cap sotrac, tènua, gairebé imperceptible.

Sense cap cerimònia, però també sense cap retret (això ja

diu moltes coses), va ser rellevat del seu càrrec. Només li van dir: "Usted "era" el alcalde?" i ell va respondre: "Era, era". De llavors ençà el Martí Penella i Besora va ser, per sempre més, un ciutadà "anònim" tranquil i pacífic, dins la vida quotidiana del nostre poble. Que descansi en pau.

LA FEMOSA

REVISTA D'OPINIO I D'INFORMACIO LOCAL

NÚM. 132 / FEBRER 1992

EDITA: AGRUPACIÓ CULTURAL "LA FEMOSA"
CARRER DELS GALLART, 7
ARTESA DE LLEIDA

SEGONA ÈPOCA

DIPOÏT LEGAL: L-264 - 1981

AMB EL SUPORT DE:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació de Lleida

ÍNDEX

PÒRTIC / 1

GRÀCIES MARTÍ / 4
Per Felip Gallart

LA XERRADA AMB MARTÍ
PENELLA / 7
Per Arna

VACUNA'T / 12
Per Equip Sanitari d'Artesa

ENTRETENIMENTS / 14
Per M. M.

FULL INFORMATIU / 16

NOTES I NOTÍCIES / 17

SOTA LES SALADES / 19
Per Felip Gallart

HUMOR / 13- 22
Per Rum

FOLKLORE ARTESENC / 23
Per A. C.

Els articles i opinions que apareixen a les pàgines de LA FEMOSA reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

GRÀCIES,

MARTÍ

Se'ns ha mort el Martí. Amb ell es tanca una de les pàgines més compromeses i coratjoses de la nostra història. Una pàgina que el Martí, des de la seva posició d'alcalde, va saber reescriure amb un valor gairebé providencial, amb una valentia que va salvar el poble del que hagués pogut ser una tràgica experiència d'horros. El Martí se la va jugar. No solament la hisenda, la integritat física o el treball, sinó quelcom més valuós: la vida, la pròpia vida. Eren anys molt difícils. La guerra era una trista realitat. Morts, venjances, odis, el nostre poble hagués estat escenari de grans desastres sense la seva decidida intervenció. Les seves accions anaren sempre encaminades a salvar el poble, a la reconciliació, a evitar el vessament de sang. Avui a molts se'ls fa difícil de comprendre la seva

conseqüència amb un mateix són paraules que a penes tenen circulació. Els nostres no són temps per a la gratitud. Agrair és sinònim de reconèixer. Els nostres són temps de competència, on gairebé tot es redueix a una simple pugna. L'agraïment és sinònim de debilitat. Mirar enrera és perdre el temps. Reconèixer té molt d'amor als altres. Agrair és l'acte més sensible i sublim que hom pugui realitzar. Celebrar les qualitats del proïsme és un dels actes de més grandesa que hom pot fer per un altre i per un mateix. Agrair no va en detriment de ningú. No cal esperar que hom es mori. Senzillament obrir obrir-se un mateix als altres i saber dir de cor: gràcies per tot. Però els nostres temps estan per altres coses.

Ell se'ns ha mort. Se'ns ha mort sense que li mostressim el nostre reconeixement. Sense

un acte d'homenatge. Ara ja no hi som a temps, fem tard. Les coses esdevenen així, acostumen a esdevenir així. La memòria és una part de l'organisme que no ens agrada estimular. Preferim l'oblit. L'oblit és el refugi dels que no abasten les paraules, perquè els records són capsetes on s'amaguen els fracassos, els nostres fracassos, la nostra joventud perduda, allò que no poguerem esdevenir. I nosaltres preferim continuar endavant, sense girar el cap perquè no ens calgui remarcar allò que hi ha en els altres de remarcable. Tot i que reconèixer en els altres no vol dir menyténir-nos, ni posar res de les nostres vides en evidència. Senzillament correspondre amb gratitud a aquell que ens ha fet bé. Què fàcil sembla. I no obstant aquesta vegada ens ha passat per alt. Aquell vellet ens ha passat per alt. Qui s'aixeca ja per cedir el seient a un vell. El temps és una bufada. Envellir es haver-se de resignar al despoblament, a l'adéu a tants éssers estimats, a tants llocs que significaven quelcom, a tant deshabitament

de records i de paraules. Al desestiment a la crida de tan-tes coses. A estar-se de tot perquè les forcen fallen.

Me'n recordo bé. Els records són com un bagul on guardem la vida. A mesura que vivim tot es torna record i cendra, ombres d'existència, nostàlgia. Tot, malgrat avui se'ns vulgui fer creure en la joventud perpètua, tot queda reduït al record, el bisturí no pot extirpar les imatges que s'acumulen en la memòria. Sempre hi ha algú, alguna cosa, qualsevol detall, que ens transporta cap allò que crèiem oblidat. Te'n recordes? El Martí, trempat, rialler, vital. Pas a pas passejava lentament pels carrers del poble. Pensava en altres temps. Pensava molt en aquella llumeneta que va veure un dia, quan el poble era un autèntic polvorí. Un llum allà, lluny molt lluny, al final del túnel. Una llum petita, com de llumí. Una llum que va fer que tingués proutes forces per desafiar el destí a favor del seu poble, en bé del seu poble. Mai no trobà una resposta sobre la procedència d'aquell resplandor. Perquè

aquella llum venia del més profund d'ell mateix. Només una llumeta, una petita llumeta que mai més no deixà de veure. Com una far enmig de la tempesta, com el toc dels perduts una nit obscura. Hom no arriba mai a respondre's que hi fa realment en aquesta vida, per què viu, quin sentit té tot plegat. I cerca una llum, la mateixa que ell va veure. Ell sabia que viure a la fi és encarar-se amb la mort. La batalla de la qual ningú en surt victoriós. Ho sabia i no obstant estar tant prop de la parca, la seva rialla era una clara alusió al deure acomplert, a la pau amb ell mateix, al descans de l'ànima, a aquella llumeta que ens ajuda a veure'ns el propi rostre en el mirall de la consciència les nits més obscures. Nosaltres, amic Martí, no hem sabut veure res d'heroic en aquell vellet que anava acumulant anys i una angle cada cop més agut en l'esquena. Nosaltres, amic Martí, tenim un pa a l'ull i aquesta és la nostra

misèria. T'hem deixat morir, literalment, sense caure en l'evidència de la grandesa dels teus actes i d'aquella llum. T'has anat extingint com un ble de processó, sense que ens adonéssim que bona part del millor de nosaltres mateixos ha mort amb tu. I aquella llumeta que un dia il·luminà els teus ulls s'ha extingit amb una bufada d'ingratitude. O potser no. Qui sap? Els records pesen massa, són la mesura exacta que ens anem fent grans. I potser algú entre els plecs polsosos de la nostra història comprendrà, farà comprendre als artesencs que un poble és quelcom més que un amuntegament de cases. És història i gratitud per la sang vessada, pel suor, per la petita lluita diària d'éssers com el Martí, com tants altres. Com un ciri que encén un altre ciri, i un altre, i un altre, i un altre, sempre amb el mateix foc, sempre amb la mateixa llum. Adéu Martí, i moltes gràcies.

Felip Gallart i Fernàndez.

LA XERRADA AMB MARTÍ PENELLA

Ens varem trobar a Casa de la Vila en una hora convinguda prèviament per a xerrar de coses que en Martí guarda dins de la seva prodigiosa memòria. Malgrat els seus vora 88 anys el Martí Penella té un cervell molt lúcid i, com ja hem dit, una memòria envejable.

Asseguts prop d'una taula, amb el magnetòfon engegat, li varem fer les preguntes mínimes per a situar el tema en el

temps que el nostre entrevistat va desempenyar el càrrec d'alcalde. Sense pressa el Martí ens va anant explicant tot això (que són pàgines viscudes) que anireu llegint més avall. Nosaltres ens hem limitat a deixar rodar la cinta...

En Martí Penella i Besora va naixer a Artesa l'any 1896 i tenia 42 anys quan les circumstàncies el van dur a ésser l'últim alcalde de la República

al nostre poble, a mitjants del 1938.

ESCOLTEM-LO:

Quan es van desfer els "comiters" i es van tornar a formar els ajuntaments, aquests eren elegits per partits; cada partit elegia els seus representants. Aquí a Artesa hi havia els de l'ERC, els del PSUC els de la FAI-CNT... El Felip del Macià era l'Alcalde i jo el tinent d'Alcalde, però quan els feixistes encara havien de saltar el Cinca allà baix a Fraga, al Felip li va agafar por i va marxar del poble: "...Jo foto el camp perquè tinc responsabilitats...". També en tenim naltros, li deiem, però no el vam convencer. "Jo he marxar", va llençar les claus de l'Ajuntament (que llavors estava instal·lat a cal Piga) i va marxar. Així que no ens va tocar altre remei que plegar les claus i fer nos càrrec de l'Ajuntament. Més tard, quan el front va arribar a Lleida i es va quedar aturat, van anar tornant molta gent que havia deixat el poble, llavors es va creure que s'havia de tornar a formar Ajuntament i a elegir alcalde "Farem

votacions i el que surti serà l'alcalde" (que no en volia ser ningú, i jo tampoc), i mira em van votar a mi, em van votar perquè d'ençà que havia marxat el Felip del Macià, ja havia fet les funcions d'Alcalde i la gent n'estava contenta.

Llavors el poble, en qüestions de menjar i en altres suministres estava força bé. ja que teniem el sindicat de la UGT que intercanviava panís i altres productes agraris per roba, arròs, badejo, pots de llet, sucre... més ben dit; hi havia de tot.

De metge no enteníem ja que el que hi havia, un tal Ruan, se van emportar, encautat els de la Pana, però com que hi havia militars, els mateixos metges de la tropa visitaven als paisans. Més tard vam demanar al Massot, el metge de Puigverd, perquè vingúes a visitar a Artesa i per fer-ho ens va demanar mig quilo de pa, però com que a casa seva eren tres de colla, li donavem un quilo i mig que, és el que re partíem al poble per persona. El Massot cada dia passava a veure el Corulla (que era l'A-

guatzil) que vivia a Ca la Toneta, a recollir la llista dels malalts, si n'hi havia, i llavors de fer la visita recollia el pa i se'n tornava cap a Puigverd, a peu, més conten que unes pasqües.

El pa el cõiem als forns particulars i el Sisco del Viudo, que tenia un carret amb una somereta el portava a l'Ajuntament des d'on es repartia (venent-lo) a raó de mig quilo per persona. Féiem pa petit, de ronhó, que era pa pa.

Els militars, normalment, no s'interferien als afers de l'Ajuntament, jo procurava estar bé amb ells perquè si jo estava bé amb ells i ells amb jo, ja tenia el poble salvat. N'hi havia un, però, que era de la FAI de la brigada 149 (encara el tinc clavat al cervell) que aquell era un "bandido", aquell volia fer-nos evacuar, forçosament el poble. Recordo com si fos avui, una nit que em van venir a trucar a casa (jo estava sol, la dona i els fills eren a Vilanova), aquell dia anaven per a fer-me la feina, es a dir; anaven per a fer-me claudicar. Era potser les dues

de la nit quan vaig sentir uns cops a la porta, i jo que ja no em despullava i amb una mica de por (la gent xerrava molt i alguns deien que ja havien vist moros a Vinatesa) em vaig alçar a obrir la porta. Uns soldats em diuen: "Uste Arcarde" (no ho dien Alcalde) "Uste Alcalde"?, pues vaya a ver el comandante! I me n'hi vaig anar, els militars eren a Cal Bosc i allí hi havia el Comandant, el Comisari i el Capità ajudant, tres i amb jo quatre. "Bueno, em van dir, ha llegado la orden que esta noche se tiene que evacuar el pueblo, y usted como Alcalde riene que firmar la evacuación" Mira, m'ho van fotre així directe, però jo, com que era darrere del que em llegia l'ordre veia que, el que em llegia era un full de la Brigada 149 (que la tinc ben clavada aquí). "Ustet ha de firmar la evacuacion!". No, yo no voy a firmar nada, se lo toma ustet por su cuenta y haga lo que quiera. Pués ustet la firmará!", i jo que no! "A ustet le vamos a pegar cuatro tiros a la cabeza!". Feia fresca, però em queien unes gotes així de grosses i

pensava, si ho signo llavors el responsable de l'evacuació era jo i qui sap el que podia passar. La pistola anava d'un costat a l'altre de la taula, i jo suant. Mecaon cony, pensava, sóc el que tinc menys a perdre (els que tenien alguna cosa, o bé havien marxat del poble o estaven amagats als masos) i jo aquí aguantant aquestes amenaces. Però les vaig aguantar!. M'hi vaig posar ferm i que no i que no i que no! i no em va passar res, que si em foten un tiro ja l'hauria tingut, que no hauria costat gaire, però com que, potser ells veien que feien una cosa il·lícita em van deixar marxar, encara que em van dir de tot, de feixiste no em van deixar. Aneu dien, aneu dien, pensava jo.

Vaig ser alcalde en un temps molt difícil, llavors per a contentar el poble sempre estava entre el dimoni i la creu havia d'estar bé amb els de dreta i els d'esquerra.

Si als últims mesos de la guerra tothom ja estava convençut que no hi havia res a fer. L'ambient era de desfeta. Si marxem si no marxem... però com

que molts ja havien marxat quan els feixistes amenaçaven Lleida i llavors havien tornat i per això ja sabien el pas que s'hi dóna, es resistien a tornar a marxar. Quan algú m'ho preguntava jo els hi deia: "Mireu, jo de d'estar l'últim que ha de deixar el poble, així que fins que jo no marxa valtros no us mogueu".

Quan la guerra ja es veia que no podia durar gaire més, gent destacada de la dreta em va trobar i em van dir que havien acordat de proposar-me novament per Alcalde un cop fossin aquí els Nacionals. Els vaig dir que no podia acceptar, i que si això fos forçós, faria cap a la presó. De primer no he enteneien i els vaig fer aquesta observació: "Si continuo d'Alcalde hauré d'anar a raure a la presó perquè aquí vindrà denúncies contra republicans amics meus que jo m'hi hauré de negar a cursar-les, cosa que no tolerara.

negar a cursar-les, cosa que no es tolerara.

Quan van entrar els Nacionals, jo era al refugi de casa (només va entrar un esca-

mot que més tard va marxar) va venir el Bep del Xero a ferm'ho sapiguer. Més tard va venir el Magí del Falguera a dir-me que el Comandant em volia veure, hi vaig anar, i quan era a la plaça, que estava plena de gent (hi havia quatre-centes persones, que hi eren!) aquells vuit-cents ulls anaven de cara a jo. Vaig arribar on era el Comandant (que es veu que ja li havien parlat de jo) em diu: "Ustet "era" el Alcalde, verdad?", Sí senyor, "era" "era", por suerte o por desgracia "era" el Alcalde. "De ustet tengo muy buenas impresiones", i llavors en va preguntar: "Ustet es socialista? Sí senyor,

li vaig contestar. "Pues si es socialista, siendo buen socialista, tambien será un buen falangista".

L'entrada de les tropes Nacionals, posà punt final a aquesta història d'uns mesos de la vida del nostre poble. El que després passà ja pertany a una altra història, de cap manera, però, en Martí que havia militat al Partit Socialista Unificat des de la seva fundació, es convertirà en "un buen falangista", perquè mai ha deixat de ser un home tranquil, trempat i honest que va saber dir no en uns moments molt delicats i difícils.

Arna

FESTA DE SANT ANTONI " BENEDICCIO "

VACUNA'T

Ens adrecem a vostès per a comunicar-los que molt aviat farem una campanya de Vacunació Anti-tetànica.

Aquesta campanya està adreçada a totes les persones adultes sigui quina sigui la seva professió.

El motiu de fer la campanya és per a poder recordar de forma col·lectiva quan toquen les vacunacions, i evitar el problema que tothom s'oblida dels tètanus quan ja està guarit.

El tètanus és una malaltia greu encara ara en el nostre

País, l'any 1989 es varen donar 8 casos.

Pensem que no ha d'haver-hi cap cas de tètanus mentre existeix una vacuna tan eficaç, de fàcil administració i de mínims efectes secundaris.

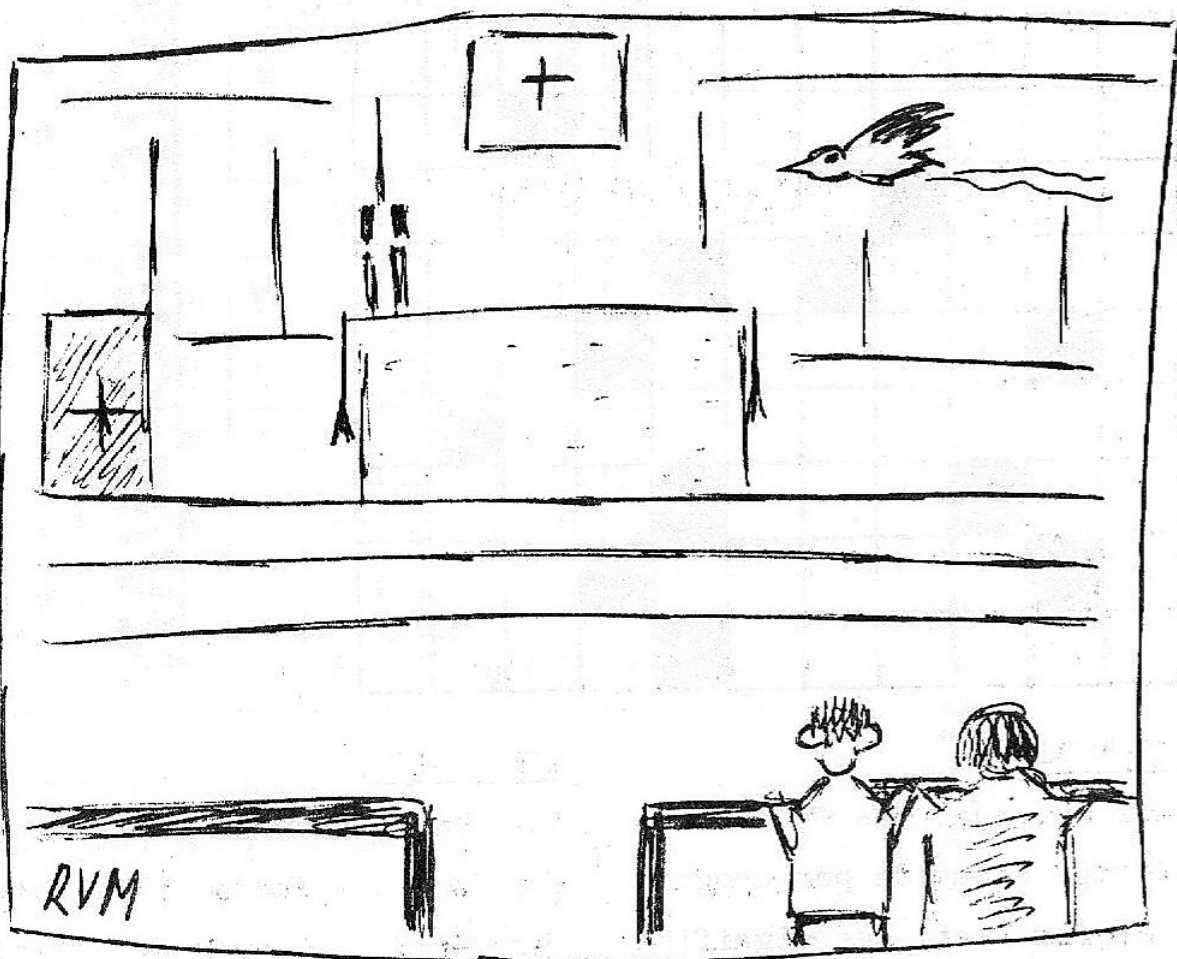
Així doncs us convoquem a participar de forma activa a augmentar el nivell de salut de la població.

Sobre el dia i hora de la vacunació ja els anirem informant.

Moltes gràcies i us esperem.

Equip Sanitari
d'Artesa de Lleida

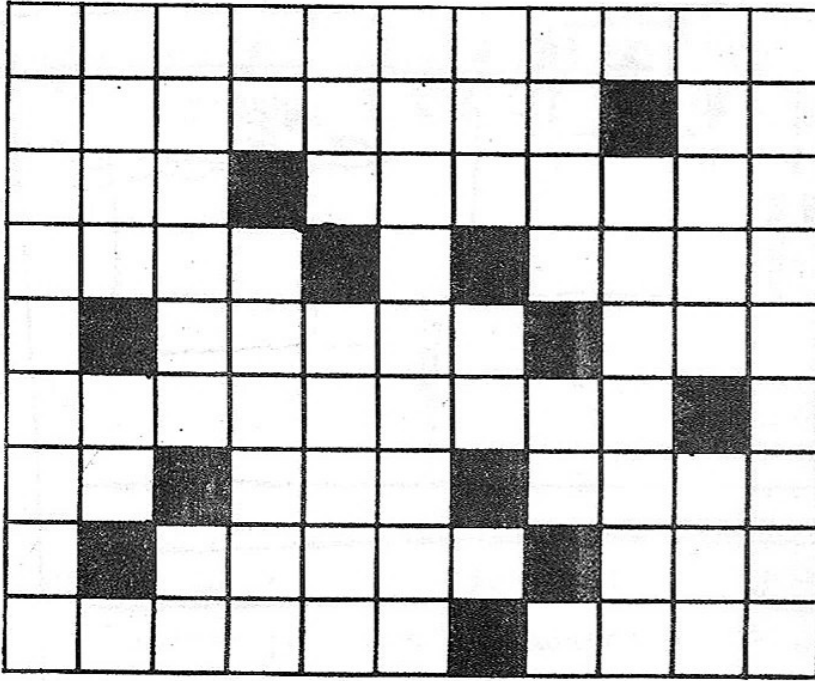
CAMPANYA DE VACUNACIÓ
ANTITETÀNICA

- MIRA, JA TORNA A SER AQUI.
- PERÒ QUI ÉS . L'ESPERIT SANT O UN COLOM DEL CAMPANAR ?

ÉS BROMA!

MOTS ENCREUATS

HORITZONTALS.

- 1.- Que cobleja, que fa cobles.
- 2.- Imatge produïda per ecografia. Prefix llatí que significa separació.
- 3.- Moneda desapareguda no fa massa temps. Tremolada.
- 4.- Al revés, per a protegir el cap. Número romà. Al revés, nena.
- 5.- La primera. Complement indirecte. Al revés, Diari Oficial de la Generalitat
- 6.- Instrument fregat amb arquet. Vocal forta.
- 7.- Partícula negativa. Al revés, espai aplanat per a batre els cereals. Conjunt de tres coses.
- 8.- Cinquanta. Al revés, desentesos, indiferents. Germana de la mare.
- 9.- Que té qualitat d'adaxial. Navalla, instrument d'acer de tall molt fi.

VERTICALS.

- 1.- Marxa musical de caràcter popular.
- 2.- Posta d'un astre, decadència. Símbol de l'indi. Lletre romana.
- 3.- Cosa esponjosa, que no pesa gens. Societat Anònima.
- 4.- Consonants. Part d'una calaixera.
- 5.- Dret i rígit. Vingui un altra vegada
- 6.- Que té cura d'un jardí (femení).
- 7.- Al revés, nom de consonant. Unió Catòlica. Vocal.
- 8.- Dona noble. Acusatiu. Consonant.
- 9.- Redona. Ungla petita.
10. Aparell receptor de radiodifusió. (... Grande) ciutat del Brasil i títol de wertern.
- 11.- Deixar desemparat algú.

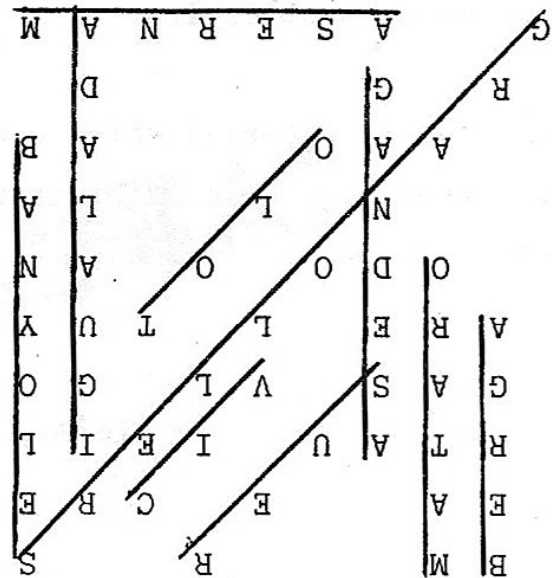
SOPA DE LLETRES

O	B	M	I	U	K	R	O	P	S
H	E	A	J	Q	E	U	C	R	E
U	R	T	A	U	Q	I	E	I	L
T	G	A	S	E	V	L	U	G	O
D	A	R	E	W	L	I	T	U	Y
E	P	O	D	O	U	O	H	A	N
K	U	E	N	I	L	S	I	L	A
U	Z	A	A	O	E	U	T	A	B
I	R	U	G	Z	S	O	E	D	I
G	O	T	A	S	E	R	N	A	M

Busqueu els noms de 10 capitals de comarca catalanes.

SOLUCIONS

- HORIZONTALS.**
- 1.- Coblejadora. 2.- Ecograma.
 - Ab. 3.- Ral. Tremuda. 4.- Casc.
 - D. Nina. 5.- A. Datiu. Dog.
 - 6.- Violoncel. O. 7.- In. Era.
 - Tern. 8.- L. Ornís. Tia. 9.-
 - Adaxia. Raor.
- VERTICALS.**
- 1.- Cercavila. 2.- Ocas: In.
 - 3.- Bolado. Sa. 4.- Lg. Cataix.
 - 5.- Ert. Torní. 6.- Jardinera.
 - 7.- Ema. Uc. O. 8.- Dama. Et.
 - R. 9.- O. Ungleta. 10.- Radio.
 - Río. 11.- Abandonar.

FULL INFORMATIU

ARTESENCES.

Amb motiu de la preparació de la HISTÒRIA D'ARTESA hem pensat que pot haver moltes persones del nostre poble que disposen de fotografies molt interessants per il·lustrar aquesta història tan bé com voldriem.

Per això us demanem que si teniu fotografies d'aquesta mena, antigues o modernes, en les que es vegi algun RACÓ o FESTA (processons festes majors, etc.) DE LA NOSTRA VILA, encara que hi apareguin a les mateixes personatges, us poseu en contacte amb aquesta Agrupació, ja sigui passant pel nostre estatge social o telefonant als números 167128 (Ramon Serra), 167501 (Jordi Niubó), 167209 (Ramona Costafreda) i 167674 (Josep Gallart), per demanar que passem a veure-les o recollir-les.

En cas que el material seleccionat sigui prou abundant i interessant estudiarem la possibilitat d'incloure-les en una exposició monogràfica sobre el tema.

Artesa de Lleida, 5 de novembre de 1991

NOTES I NOTÍCIES

SANT ANTONI

D'ençà fa un parell d'anys, l'Ajuntament d'Artesa, esculleix Sant Antoni, com un dels dos dies de festa local que té dret a fixar.

Aquest Sant es troba força vinculat al món de la pagesia i dels animals, celebrant-se en aquest dia les benediccions dels animals que ajudaven l'home en les seves feixugues tas-

ques del camp. Actualment la benedicció és de cotxes i tractors, així com també d'animals domèstics.

Al migdia i després de la Missa i benedicció, una gran olla barrejada a la plaça Major va fer entrar en calor la gran quantitat d'artesencs que allí s'hi aplegaren.

MODIFICACIONS A LES NORMES URBANÍSTIQUES

L'Ajuntament d'Artesa de Lleida, reunida en Ple el passat dia 31 de gener del 1992, va procedir a l'aprovació inicial de les modificacions puntuals de les normes subsidiàries de planejament urbanístic

de la nostra vila.

Entre les quals és de destacar l'ampliació de sòl urbà, a l'entrada del municipi venint de Lleida, i la delimitació d'un espai destinat a zona industrial.

FESTA DE SANTA ÀGATA

El passat dia 9 de febrer les Agates d'Artesa de Lleida, van organitzar la seva festa, en la qual les dones (casades) són les que manen tot el dia, les que duen la veu cantant, (segons diu la tradició).

Així en aquest dia són elles les protagonistes i per aquest motiu, es va fer un dinar de germanor i a la tarda tothom va poder ballar al ritme

del conjunt PUZZLE. L'entrada era gratuïta a excepció de totes les senyores casades que per tal de contribuir a sufragar la festa feien una aportació de 1.000 pessetes.

Com sigui que la festivitat de Santa Agata, és el dia 5 de febrer i aquest és laboral és va homenatjar la patrona de les mestresses amb una missa celebrada a les 12 del migdia.

LIQUIDACIÓ DEL PRESSUPOST MUNICIPAL

Un cop finalitzat l'any, i realitzats els diferents assentaments i llibres comptables l'Ajuntament d'Artesa de Lleida va procedir el dia 30 de gener

a l'aprovació de la liquidació del pressupost corresponent a l'exercici 1991 el qual dóna un superàvit de 7.597.596 pessetes.

Sota les Salades

Històries i creences entorn de la Candelera i Sant Blai

La festa de la Candelera i de St. Blai estan a tocar. Així si el dia 2 de febrer se celebra la Candelera, l'endemà es dedicà al sant. El perquè d'aquesta proximitat ens la va aclarar la Josepa Bonet amb la llegenda que seguidament transcriurem i que ja recull Josep Bellmunt en el seu llibre: "Fets costums i llegendes, Segrià I".

Diuen que la Mare de Déu va fer tard en presentar l'infant Jesús al temple de Jerusalem, on havia de purificar-se segons manaven els rituals de la llei mosaica.

La Verge, que era una dona molt vergonyosa, sentia molta tristesa en pensar el ridícul que faria davant de tota la gent que hi havia reunida en el temple, i, en un racó, es posà a plorar.

Entre aquestes s'ensopegà que passava Sant Blai, que era

un home molt savi i que sabia donar molt bons consells. El Sant es commogué davant les lamentacions d'aquella noia tan bonica i li va dir així:

-Mira si vols que ningú no repari en la teva tardança, dona veletes de tots els colors. Així tothom estarà més pendent de les flametes que no pas de tu i no s'adonaran que fas tard.

A la Verge Maria se li va il·luminar el rostre d'alegria en veure la possibilitat de dissimular el seu retard. Amb una rialla candorosa va exclamar.

-Ai Blai, si això faràs l'endemà de mi seràs.

I així fou com la Verge Maria va poder complir feliçment amb el seu deure, sense que ningú s'adonés que havia fet tard. Per això el dia de la Purificació de Nostra Senyora, a les esglésies s'encenen veletes de tots els colors i Sant

Blai té l'honor de celebrar la seva diada l'endemà de la Candelera. Tal com la Verge li havia dit: "l'endemà de mi seràs"

Tal com constata la cobla:

La Mare de Déu del Candelero,
segon dia de febrer;

Sant Blai és lo tercer,
endevina quin mes és?

Al nostre poble durant aquest dies se celebrava la festa major d'hivern. La collita de les olives ja era del tot enllestida i a les cases s'elaboraven les exquisides orelletes. Les famílies donaven una mica d'oli per a les llànties de l'església i les veletes de la Candelera es guardaven com a protecció contra les tempestes. El dia de St. Blai es portaven a beneir les orelletes i fruits de tot tipus, amb la creença que guarien el mal de gola. Aquest costum de beneir, segons conta la tradició popular, ve de molt lluny. Joan Amades en el Costumari Català ens ho explica així: "La tradició explica que mentre el sant estava a la presó, abans de sofrir martiri, una doneta li portà una cistella de fruita tota guarnida i voltada de candeles ence-

ses". Des de llavors es creença que en agraïment si hom beneix els aliment durant aquest dia es lliurarà de qualsevol mal de gola.

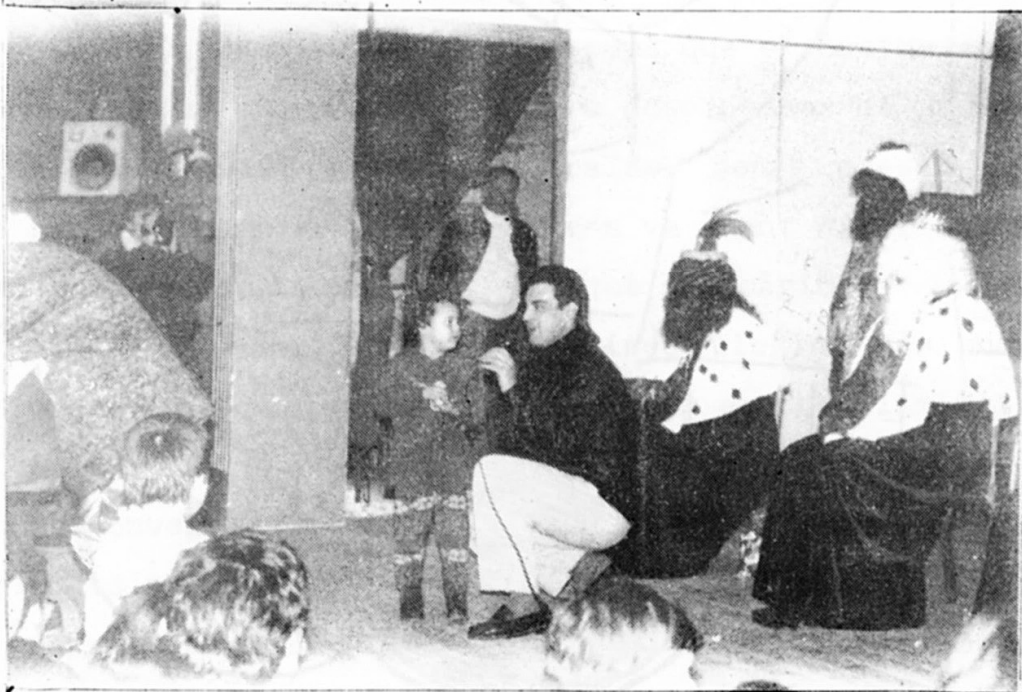
Hem trobat algun testimoni que assegura que aquesta festa major fou votada a conseqüència d'una curació miraculosa que esdevingué en aquest poble. Cal però, que reculem una mica, poc més de cent anys. El 21 de setembre de 1888 es declarà al nostre poble l'epidèmia del garrotillo (diftèria). Aquesta malaltia feia estralls entre la part més feble del poble i s'endugué 15 ànimes d'infant, i la d'una noia de 19 anys. Es dóna el cas tan dramàtic que en una casa moriren cinc menuts. El "Diario de Lérida" del 12 de febrer de 1889 se'n feia ressò, tot i que com tantes vegades s'equivocà el nom del nostre poble. El diari s'expressava en aquests termes: "En el vecino pueblo de Artesa de Segre hace meses que pesan sobre la niñez, toda suerte de males de modo que ha sufrido una verdadera mortandad. Familia hay que ha perdido cinco hijos, quedando sin ninguno. La tos ferina i la

difteria especialment son los males que mas estragos causan".

La ciència no havia pogut fer res, malgrat tots els esforços del metge. Cansats de tanta impotència i de tantes morts lamentables, conta la llegenda que el poble prometé a Sant Blai dedicar-li la festa major d'hivern si acabava amb l'epidèmia. El 5 de febrer la malaltia va minvar fins a desaparèixer. Cal advertir, però, que els testimonis sobre el fet que la festa de Sant Blai fos votada no coincideixen. De totes maneres no me n'he pogut estar de recollir-ho aquí.

Bé, amics lectors de la Femosa, tot s'acaba. Amb aquest número dedicat a la Candelera i Sant Blai finalitza aquest recull que vaig voler titular "sota les salades" i que començà el maig de 1989, revista núm. 105, amb la vaga pretensió de desentumir una mica la nostra memòria col·lectiva. Si amb aquests dos anys i mig, lego, està dit, en algun moment he aconseguit fer-vos passar una estona agradable, em sentiré d'allò més satisfet. I si no, que hi farem!. Més es va perdre a Cuba.

Felip Gallart i Fernàndez.

FESTA DE REIS

FOLKLORE ARTESENC

Jocs i entreteniments (8)

Tal i com dèiem al mes passat, la gent gran tenia tot un seguit de recursos per a entretenir (tot educant), els més petits. Alguns d'aquests entreteniments són molt senzills, però així i tot n'hem de parlar:

ON SÓN LES QUIMERETES?:

Amb l'infant assegut a la falda o bé en un altre lloc, però mirant sempre a la persona gran, se li agafava les manetes i se li preguntava: "On són les quimeretes?" i atansant-li les mans al cap i copejant-lo suaument, se li repetia: "Aquí. aquí, aquí" fins que els nens o nenes ja ho sabien fer sols.

FER LA PETARRUFA:

Als xiquets o xiquetes de pocs mesos se'ls ensenyava a fer la "petarrufa"; això consistia a inflar les galtes de vent i deixar-lo anar amb força amb els llavis tancats, els quals amb el pas de l'aire feien una lleu tremolor tot provocant un soroll característic.

BEBERITO, BEBOSO...:

Aquest era un entreteniment semblant a la "petarrufa". Consistia a tancar la boca, sense prémer-la, i llavors passar tots els dits de la mà (menys el gros) pel llavi inferior tot prement-lo cap a sota i dient:

Beberito, beboso, bebello, fuf!

Beberito, puf!

Beboso, puf!

Bebello, puf!

Per cada paraula es passava tots els dits de la mà pel llavi, fent de manera que el so de les paraules sortís tremolós. Quan ja s'havien dit les tres paraules, llavors es premia els llavis i s'in-

flaven les galtes d'aire i amb els dits de la mà junts, fent el punyeta, es picava amb força en una galta (per fer sortir de cop tot l'aire de la boca) dient: "puf!". Es tornava a fer el mateix després de cada paraula. Era un entreteniment que, quan es feia bé agradava molt als menuts, tant veient-lo fer, com provant de fer-lo ells.

ENSENYAR A FER PETONS:

Quan els petits ja començaven a entendre les coses se'ls ensenyava a fer petons. De petons n'hi havia de tres menes: "bessito", "bessito de gitano" i el "bessito a la francesa". El "bessito" era un petó normal a la galta o al front, el "bessito de gitano" era un petó als llavis i el "bessito a la francesa" era un petó a cada galta, però amb la particularitat que, amb les mans s'havia de pessigar les dues galtes (estirant-les cap enfora) i llavors donar-hi un petó a cadascuna.

CARETA MIXONA:

Aquest entreteniment consistia a agafar les mans de la criatura i fer-les passar una per cada galta (de dalt a baix) com si es fes una carícia tot dient:

Careta mixona
de la paparroa.
Mixona mixó,
papaprró-paparró.

Tot al ritme de la cançoneta, es feia passar tres vegades les mans per les galtes i llavors, en dir "paparró-paparró" es feien donar uns copets suaus a les galtes.

AQUEST ÉS EL PARE...:

Aquest es feia també amb els dits de la mà. Amb una mà s'agafaven, un a un, tots els dits de la mà (començant sempre pel gros) i anant seguint fins al dit petit, tot dient:

Aquest és el pare (el dit gros)
Aquest és la mare,
aquest fa sopes,
aquest se les menja totes

i aquest fa:

marramiu marramau

que per mi no me'n deixau.

En agafar el dit petit, se l'estirava i se'l feia anar d'un dit a l'altre tot dien això de "marramiu marramau".

MA MORTA:

Tot asseient-se el nen a la falda, se li agafava el braç i se li deia que el deixés relaxat i mort, de manera que fos del tot flexible a la voluntat de la persona gran; llavors movent-lo d'un costat a l'altre o de dalt a baix s'anava repetint:

Mà morta, mà morta, mà morta.

Pega a la porta!

fent de manera que en dir "pega a la porta!" es fes rebotar la mà a una part o altra del cos, primer a la persona gran, però l'objectiu era fer-li donar una bufetada a ell mateix amb la mà. El nen o nena que de seguida s'adonava de com anava la cosa, havia d'estar sempre a l'aguait per a parar el cop a temps.

MA SOBRE MA:

aquest joc que gairebé sempre hi intervenia una persona gran (però no necessàriament) es posava una mà sobre l'altra (tots els jugadors que hi participaven), però sempre alternant-les. El primer jugador posava la mà sobre una taula i a sobre d'aquesta mà la mà de l'altre jugador. Quan tots els jugadors (quan això es feia amb una persona gran, hi jugaven dos o tres jugadors, però podien ser molts més) ja tenien la seva mà col·locada sobre la taula, llavors es posava l'altra mà al munt i quan totes les mans ja eren al seu lloc, el primer jugador treia la seva de sota de tot i la posava al damunt de totes. Tots els jugadors havien de fer el mateix; quan una de les seves mans tocava la taula, l'havia d'estirar i posar-la a sobre, cada cop més de pressa fins que amb l'embolic es desfeia tot el munt.

Quan per a fer aquest joc només eren dos o tres, això mateix es feia amb la mà tancada, posant, llavors, puny sobre puny de la mateixa manera que amb les mans

FER CAVALCAR:

Tot sovint les persones grans, per entretenir les criatures, es posaven aquestes assegudes sobre els seus genolls, de cara a ells, llavors, agafant-los pels braços, movien els genolls amunt a aball a fi i efecte que les criatures saltessen sobre ells d'una manera semblant a com ho farien cavalcant algun animal. això es feia sempre al ritme d'alguna cançó com aquestes:

Arri arri cavallet,
anirem a Sant Benet,
comprarem un formatget
per dinar,
per sopar,
per (el nom del nen o nena) no n'hi haurà.

ooooooo

Pastoret d'on vens?
de la muntanya, de la muntanya.
Pastoret d'on vens?
De la muntanya a veure el temps.

Quin temps fa?
Plou i neva, plou i neva.
Quin temps fa?
Plou i neva i nevarà

ooooo

Pon titeta pon,
pon un coco, pon un coco.
Pon titeta pon,
pon un coco, pon un ou.
Quan la gallineta pondrà
(el nom del nen o la nena) se'l veurà.

ooooo

La merda de la muntanya
no fa pudor,
encara que la remenis
amb un bastó.

Carall d'on vens?
Carall de l'hort.
Carall què portes?
Carall vi bo.
Carall tastem-lo?
Carall que bo.
Carall tornem-hi?
Carall no, no.

ooooo

Txeca, txeca, txeca,
no hem tocos les mitxes.
Txeca, txeca, txeca,
ni el monyo tampoc.
Txeca, txeca, txeca,
la "rubia" va a missa.
Txeca, txeca, txeca,
no porta camisa.
Txeca, txecà, txeca,
si en porta o no en porta.
Txeca, txeca, txeca,
jo no li he vista.

ooooo

La cirereta em fa cantar
quan la veia, quan la veia.
la cirereta en fa cantar
quan la veia rogejar.

ooooo

Ton pare no té nas,
Ton pare no té nas,
ta mare és xata
i un germanet que tens
i un germanet que tens
té nas de rata.

ooooo

I per acabar aquest apartat d'avui, posem unes cançones que servien per a distraure la canalla mentres menjaven.

Ve corderet,
que la mare no té llet;
una mica que en tenia
l'ha donat al seu fillet.

ooooo

Jo te l'encendré
lo tio tio fresco,
jo te l'encendré
lo tio de paper.

ooooo

Mariano no té pa,
la canalla, la canalla.
Mariano no té pa,
la canalla fa ballar.

ooooo

A- Lo mestre em va pegar.
E- Jo no sé per què.
I- Perquè no vaig venir.
O- Perquè no estava bo.
U- Burriquito como tu
que no sapes ni la U.

ooooo

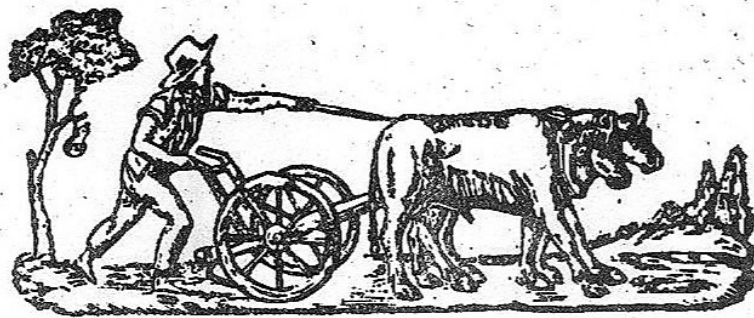
Uni, doli, treli, catoli
xuma vaca biberó,
compta les vaques
que dotze hi són.

ooooo

Uni, doli, treli, catoli,
mata la veri, veri viró,
compta-les bé
que dotze hi són.

A.C.

LA FEMOSA

25 ANYS